

HAFIA

**IRTA
CZÓBEL MINKA**

BUDAPEST, 1891.
GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-282-6 (online)
MEK-17770

Gróf Forgách Lászlónak

BARÁTSÁGOM JELÉÜL

A SZERZŐ.

I.

»A szarvasok megszólaltak. Vorberger főerdész«. Így hangzott a sürgöny, mely Gimesy László gróf arczára oly meglegedett mosolyt csalt.

Piros ajka megmozdult s szőke, tömött bajusza jókedvűen felhúzódott.

»Péter«, szólott az előtte álló vadászhoz, »készíts el mindent, holnapután megyünk Dolhára«. A hang csengése és a szavak kiejtésében volt valami parancsoló, határozott s a mellett végtelen jószágos. A hosszú vágású, nagy kék szemekből is látszott, hogy ez az ember jó, még pedig nem gyöngeségből.

Mostan arczán különben csak naiv öröm sugárzott: a szenvedélyes vadász öröme, ha fővadra gondol.

Ott ült széles íróasztala előtt, félretolta a feltárt ménes-könyvet, melyen dolgozott, s szép, nagy, de meglepő szokatlan betűkkel két sürgönyt vetett papírra. Egyet öcsce Gimesy Loránd, másikat barátja Baloghfalvy Miklós címére. Az erdész szavait ismételve mindegyikhez hozzá csatolt még egy meghívást, holnapután, szeptember 21-ikére tűzve ki a találkozást.

A mögötte kitárt ablakon beözönlő esteli napfény végig siklott sima, kopasz fején, s mintha megakadt volna a gyér, aranyos hajszálakban halántéka mellett, tétovázva ömlött szét széles, ripacsos bőru kezén, míg végre a kis ujján lévő gyűrű zafirköve kéken verte vissza a sugarat kék szemébe. Ez is kellemes érzés volt.

»Mi szép nap van ma!« gondolta.

Aztán eszébe jutott az a hatalmas tizenhatos szarvas-bika, melyre tavaly nem lőhetett. »Ha az lövésre jönne!« Ezen gondolatban benne volt a primitív ember életkedve a szerető szív eszményesítő hajlamával párosulva. A természet tudatos imádása, s az öntudatlan gyönyörködés hatalmunkban a természet, az élet felett, szóval: a vadász-szenvedély, melyet, jóllehet egykor a szükség parancsolt, de mely ma öröklött tulajdona a legtöbb egészséges, falun nevelkedett sport- és gazdasággal foglalkozó embernek.

László gróf most a falon kifeszített zöld posztóhoz ment, melyen sodronyok voltak huzva - akár egy hangszer hurjai - a gazdasági telefon-központ. Gyorsan megforgatta a csavart, a jelző idegesen csilingelt egyszer - kétszer - háromszor.

Kis idő múlva ugyanannyiszor számban, de valamivel gyöngébben hangzott vissza a felelet.

»Bodóczy«, szólott a gróf a sima, csiszolt lapra, »tudja, hogy holnapután megyünk, csak el ne felejtse a bundával bélelt nadrágot elvinni, oda fent hideg lesz«.

Dörmögve jött a válasz, mely azon fátyolozott telefonrezgésben oly furcsán hangzott, mint egy érzélgős trombita.

Bodóczy Ágoston felügyelő előbb valamit mormogott, hogy: nem való már az ilyen vadászat 65 éves embernek, hogy a bundás nadrág csak meg volna, de a hozzá való bekecset megette a moly.

»Mért nem hintette be dohánynyal meg paprikával?« tréfált a gróf, »azt a gyönyörű öltözetet vétek elpusztulni hagyni«.

»Igen, igen, csak nevéssen«, felelt Bodóczy, restelte, hogy kedvencz ruhadarabját kinevetik, de aztán szilaj kedve támadt, dicsekedett, hogy csak ő fog szarvast löni. Hát azt a magas koronájú 20-ast ki terítette le? Pedig bizony ő nem vigyáz a cserkészeten mint a gróf, recsegős csizmában jár és csibukozik hozzá urasan, mégis mindig ő kapja legközelebb a vadat.

Igy ment ez, míg László a telefon hallgatóját vissza akasztotta a halkán megcsukló acéls-kampóra.

II.

A Halmadi kastély kertjébe szálltak az utolsó napsugarak. Még minden csupa szinpompa és illat volt. A simpla georginák bársonyos vörös csillagai tündöklöttek a bokrok sötétzöld alapján. Finom árnyalatu lilaszín vaniliák illatoztak, a rózsamező el volt árasztva piros, fehér és sárga rózsákkal. A szín- és fényvegyülék nyárról beszélt, csak tépett szárnyu fáradt pillék és a virágok kelyhébe lomhán tapadó méhek jelezték, hogy ősz van, meg a repülő ökörnál hosszú fehér hamvas szála.

Ilyen repülő szál akadt most meg egy rózsaszínű mosóruha fodrában. Nem tudott tovaszállni. Kis, erőteljes, gyűrűs kéz igyekezett a pelyhes szálát kiszabadítani, de csak jobban szétnyomta gömbölyű, rövid körmű, piczi ujjával.

A piczi kéz birtokosa egy csinos fiatal asszony volt: Gimesy Erna grófné, László neje.

Egyszerre csak a szál ujjá között elhúzódott, Erna hátra nézett, férje állt mellette, s most már az ökörnál László szürke kabátjára tapadt.

»Muczkóm, gyere velünk Dolhára«, szólta Gimesy egészen váratlanul.

Erna kedves, megnyerő vonásain előbb meglepetés, aztán habozás látszott. Két gondolat szelte át egymást fejében: mi jó lenne férjével menni! aztán: hátha ott medvék is vannak! Ő mindenképp először nőies volt, nőiesen kedvesen naivul félt is minden lehető és lehetetlen dologtól, a medvéktől pedig különösen - de mást mondott:

»Ugyan László, mit csinálnék én ottan? Ti egész nap a vadonba s én egyedül!«

»Iráj nővérednek«.

»Az nem jöhet, kis leánya fogzásban van s hozzá még köhög is«.

»Sürgönyözzél barátnédnak, Baloghfalvy Ágnesnek«.

»Ő most nincs otthon«.

»Próbáld meg, hátha visszajön. Az olyan irónék mint ő, keresik az új benyomásokat, s ő azonfelül imádja az erdőt s érdeklődik a vadászatért, bár azt hiszem, bolondos, túlzott állatszeretetével mindig örül, ha a vad megmenekszik«.

»Ágnes csak a rosszul talált vadat sajnálja. Számtalanszor mondta nekem, mi irigylendő sors a teljes viruló életből, úgy előérzet nélkül, átmenni a nagy megfoghatatlanba. Általában sokkal több szánalma van az élet, mint a halál iránt«.

»Különös lány az a te barátnéd, de mindig vig és jókedvű, ugy-e?«

»Mindig - ha látják«.

Erna és László kinéztek a kerten túl a poros utra, a hosszan elnyúló ákáczsorra. Legvégén egy mozgó pont tűnt fel, mely közelebb-közelebb jött a gomolygó, átsugárzott porfellegben, majd szétesett a pont, s az egész közelgő felleg mozgásban látszott.

A csorda jött hazafelé. Kis idő múlva egymásután hosszú vonalban tizenhatsz eke, hol egy, hol két pár széles szarvu ökör által huzva. A béreseket, a nagy hőség dacára, fekete gubájukban, vállra vetett ostorral kísérték ökreiket.

»Milyen szép az első jobbról«, szólta Erna.

»Azt nem szeretem, mert homály, de nézd a második párt, hatalmas állatok«, mondá László, a gondos tenyésztő büszkeségével.

A sötétkék égen lassan kigyúltak a csillagok s a kastély szobáiban a villamos lámpák.

Gimesyék nagyon szolgálatukba vették a villamosságot, vonzotta őket ez a titokteljes erő, és szerették az új kor vívmányait gyakorlatilag is kihasználni.

Míg a vékony sodronycsavarok a nagy terem plafondján izzó vörösből sárgás fényre váltottak, a télikert ívlámpája halvány holdvilágos fényét öntötte az üvegtáblákon keresztül a kertbe, zöldes-kékre zománczolta a közelálló fák leveleit.

III.

A huszti fogadó éttermében ma különös élet mutatkozott.

A törzsvendégek bámulva nézték, mi gonddal van a főasztal felterítve.

Egy nagy üvegtálon áttetsző topáz színű szőlőfürtök pompáztak, puha, sárga vajkörtékkel keverve, egy másikon kissé öregen sült, de bőven megczukrozott tortadarabok baraczklekvárral töltve. Az asztalkendők nagy leleményességgel, hattyu, korona és Eiffeltorony alakba voltak csavarva, sőt egy alacsony, borotvált képű pinczér a nap tiszteletére egy piros cineát is tűzött gomblyukába, melyet majdnem szegfűnek lehetett nézni.

Még a falon függő fényes olajnyomat is mintha ünnepélyesebb szint öltött volna, legalább Petőfi rémes silhouette-je oly sötéten vált le az égő sárga afrikai tájkép háttéréről, hogy önkéntelenül Máriusra gondolt az ember - Karthágó romjain. Góré Jóska helybeli cigány-primás nagy lelkesedéssel húzta, nem is rosszul, a szebbnél-szebb vigan-bús magyar nótákat s hogy európai műveltségéről is tanubizonyságot tegyen, közbeszúrta a »Fischerin du Kleine« rémdarabját. Ravasz fekete szemeivel vigan hunyorított a görbe nyaku kontrásra és a brácsosra - ki egy szűk-arcú meredek cigány volt -, mintha mondta volna: ma érdemes játszani, lesz a ki hallgatja.

Veres Károly korcsmáros minden perczen a falazott boltíves kapu alá szaladt, nézni: jönnek-e már?

Pedig nem vártak sem násznépet, sem hadgyakorlatra menő főherceget, csak egy átutazó vadásztársaság rendelte ott meg ebédjét, s éhesek lévén, már előre örültek az évenként felszolgált májas leves és galóczára.

Nagy sürgés-forgás támadt az udvarban. Mindenki pakkolt, mindenki segített, s ez a szolgálatkészség nem csupán azt jelezte, hogy Gimesy László gazdag és bőkezű, de egyénisége bizalmat keltett. Sok hideg, irigy, rosszkedvű arc felderült látására.

Neki kevés irigye, sok jóembere, s néhány igazi barátja is volt, az önzés és a materializmus e korszakában szinte hihetetlen jelenség.

Egyéni tulajdonai oly szerencsésen egészítették ki öröklött hajlamait, hogy tudott bőkezű lenni pazarság nélkül és jó, a gyöngesség mellőzésével.

Harmonikus, szerencsés, természetes lelkülete volt, nem tévesztette össze soha a dolgokat, nem hagyta el soha a fontosabbat a csekélységért, mindig tudta: mit tehet és mit *akar* tenni.

Csak túlérzékeny szive zavarta meg nála néha az összhangot, ha szerette és értette az erősebb tréfákat, váratlanul, véletlenül legjobb barátja is megsérthette egy elejtett szóval, *ha* érzékeny helyre talált, s hogy *mennyire* érzékeny volt, azt a legkevesebben tudták. Ilyenkor gyermekesen rosszkedvű és szomorú lett, - s ez a gyöngesség volt nála a legszeretetre méltóbb vonás.

Végre mindennel elkészültek, mindenki bőröndje s plaidszíjjai után nézett, a két hatalmas czirnos vérebet leoldták a szekérről s Erna grófné zsinórt kötött elkényeztetett kis tacsokjára, hogy ne harapja a pinczéreket.

A mint az étterembe léptek, láttukra Pirtyinkó gyógyszerész önelégülten mosolygott.

A törzsvendégek között határozottan ő volt itt a legelőkelőbb jelenség. Szánalommal nézte, mint restelli szomszédja, Szili Aladár napi díjnok, hogy ma ing-gallér nélkül jött ebédelni, s hogy igyekszik gyűrött kézelőit barna kabátja vedlett, zsiros szélű ujja alá elrejtetni.

A díjnok erőteljes, durva vonásain megfényesedett a napbarnította bőr, mi nála a pirulást pótolta, míg a gyógyszerész finom mosolylyal jelezte: hogy ő tudja ugyan mennyire nem hozzá illő e nyers fiu társasága, de ő jó ember, és nem akar senkit megsérteni.

Szörnyen szeretett volna a vadásztársasággal beszédbe eredni s mikor a »cognac« szó ütötte meg fülét, felvillanyozva ugrott fel s meleg szavakkal ajánlotta kitűnő saját gyártmányu cognac-ját. A beszélgetés hamar véget érve, tovább vizsgálhatta a társaságot.

Erna fején uj divatu óriás veres kalap volt, e felett a többiek nevettek:

»Husztig megjárja, de a vad hegyekbe egy ilyen divathölgy!«

»Majd leteszem Dolhán, de a vadászkalap oly rosszul áll nekem«.

László egy sárga bőrkabátot viselt, épen úgy mint öcscse.

Loránd csak keveset hasonlított bátyjára. Legfeltűnőbb volt rajta rendkívülien nagy sötét-kék szeme, melynek kifejezése talán kissé tudatosan, de mindenesetre szép és érdekes volt.

A vadászaton kívül előszeretettel foglalkozott az electro-technikával, a fényképészettel, a mérnökséggel s a zenével, és mindenben nagy ügyességet fejtett ki.

Most Stanley legujabb utazásáról beszélt a mellette ülő Baloghfalvy Miklóssal; ez vadul nézett rá, mintha meg akarná enni - igen jó barátok voltak -, de Miklósnak szokása volt ez a nézés, apró, fényes szemei úgy tudtak villogni, mint egy kalitkába zárt pusztai állaté. Ki a mély, vad ránczot látta homlokán, alig gondolta volna, hogy őt egy szűnyog-vékony és szűnyog-gyenge asszony a kis ujja körül csavarja.

Azt hitte, sohasem fog házasodni - s mint a férj lett belőle - ő erős volt, az asszony gyöngé!

Különben, gondolkozásra, érzésre, kinézésre a tiszta magyar fajjellegét viselte magán. Erre vallott a rendkívülien erőteljes, széles, zömök termet, a hatalmas veres nyakon nyugvó kis fej, az aránylag kicsi és igen magas láb, a durva barna kéz, az egyenes, a halánték felé kissé felhúzott szemöldök.

Ezen testileg-lelkileg ős-turáni emberben nyugati és modern csak az érdeklődés és fogékonyság volt, melylyel a tudomány és művészet iránt viseltetett.

Az evolúció tanaiba mélyedett és szerette a décadence subtilis művészetét: a francia festészetét az utolsó évtizedekben, talán az ellentét vonzotta?

Nővérén, Ágnesen, még feltűnőbb volt a magyar fajjelleg, melyet ilyen tisztaságban a nép között is csak ritkán lehet találni. Gömbölyü piros arc, gömbölyü alak, álmatag szenvedélyes szemek, sötét göndör haj, voltak jellemző vonásai az irónénak.

Ha ezt a címet hallotta, mindig mosolygott, maga sem tudta, hogy lett azzá.

Mikor még német nevelőnéje és a mult századi remekírók befolyása alatt állt, édeskés német verseket írt, édeskés német dalokat szerzett, aztán másra fordultak gondolatai: házi gondok, apró teendők, gyakorlati dolgok foglalták el, míg egyszerre, egészen váratlanul, oda adta rajongó, túlzó tudatlan szívét egy jelenségnek, mely véletlenül utjába jött.

Kimondhatlanul szerette az - eszményt, melyet ez alakban vélt feltalálhatni.

Mi volt igaz, mi költött az eszményből? - Ki tudhatja? - Az ifjú meghalt, a leány hű volt emlékéhez, de szenvedélyes, szeretetre vágyó szive üres maradt.

Hanem azért még mindig talált tárgyat a rajongásra.

A zene, a barátság, a művészet lelkesítették. Imádta a természetet, s ha zavartalanul oda adhatta magát egy hangulat varázsának, majdnem tökéletesen boldog volt.

Végtelen érdeklődést és szájalmat érzett az élet minden formája iránt, s ha emóciói túlerősek voltak, mert nem szeretett róluk beszélni, leírta, de most már magyarul, s a mennyire leánytól telik, nem is nagyon édeskésen.

Különös, hogy szerelmi verseit bár kinek megmutatta, de ha azon átérzett, átküzdött el-beszélésekre jött a sor, melynél a személyes összefüggést alig lehetett volna megtalálni, végtelen szeméremérzet fogta el.

Azokat már nem mutatta senkinek.

Egyszer azonban, egy kedves rokona és barátja, egy fiatal szobrász mégis kézhez kapott egy ilyen kéziratot.

Megdicsérte - mint művész a művésztársnak, s rábeszélte, adná ki költeményeit - Ágnes szerette az embert és bámulta a művészt, sokat adott véleményére, s végre bár szégyenkezve és sok lelki tusa után, kiadta, mit verseiből eddig el nem tépett.

Új pályáján sok ösmeretlen örömmel és szenvedéssel találkozott, az utóbbiból természetesen több jutott neki, a sötét hajszálakból egy-egy meg is fehéredett tőle, s számtalanszor elgondolta: milyen igaza volt Reviczkynek, midőn megírta a »Rossz isteneket«.

Ha nem értették, kétely szállta meg: érthető-e általában mit ír? ha dicsérték, azon töprengett, megérdemli-e a dicséretet?

Csak ha egy művésztárs vagy jó barát, kinek izlésében biztos volt, elismerőleg nyilatkozott műveiről, vagy ha egy egyszerű falusi ember szemlátható gyönyörűséggel olvasta könyvét, akkor tudta, hogy eszméi, érzelmei egy más szívből visszhangra találtak, ilyenkor igen büszke és boldog volt - egy percre.

Majd ismét kétely, lázas tevékenység és tökéletes munkaképtelenség váltakoztak nála.

Különben hajlamaira nézve festő volt, mindent festő szemmel nézett, egy finom tónus, egy érdekes világítás megkapta, csak úgy áttanulmányozta, mintha rögtön vászonra akarná tenni, de ecsetet sohasem fogott kezébe - imádta a művészetet, félt a kontárkodástól, félt azon újabb szenvedéstől: hát ha megismerné, hogy csak a szeme festőé, de keze nem az, s féltette kedvencz illúzióját: hogy minő nagy művész lenne ő, ha festeni tudna! Most is festőtanulmányokat csinált gondolatban.

A hosszú alacsony étterem végtelen érdekesen volt világítva. A lenyúló gömbölyű boltozatba mélyen bevágott ablakok összeszedték a sárgás meleg déli fényt és csak szerényen, visszahatóan öntötték a terembe, a széles közfalak mellett áttetsző homály volt, melyben az emberek csak mint kissé sötétebb árnyak mozogtak.

A világítás költészete itt megint egyszer diadalát ülte, egy banális helyiség és köznapi tárgyak felett.

Éles tisztasággal vált ki e lány színezetből a felfüggesztett petróleumlámpa fényes aczél csavarja, úgy hatott e fény, mint egy tiszta csengő hang zizgő morajban.

IV.

A török azt tartja: fát kivágni vétek, fát ültetni jó cselekedet.

A mi kapzsi civilizációnk másképp vélekedik. Irtja a fát, pénzt csinál belőle, s ha a pénz elfogyott, bámulva nézi, hogy az a kiapaszthatatlannak látszó tőke eltűnt, a föld - hegyes vidéken - értéktelen, a climaticus viszonyok rosszak s a levegő egészségtelen lett.

Ilyen műveleteknél, gondolom, tudományosan »nemzetgazdászatról« szokatlan beszélni.

Azért az erdő mindinkább visszavonul az emberektől.

Ki ösmeri még ma az erdőt?

Nem amolyan szegény ritka erdőcskét, melynek tulsó végét már a kezdetén látni, melyben legfeljebb két árva nyúl megy hűsölni, de az igazi vadon testedző, idegnyugtató bűbájos magányát?

Hafia ösmerte, benne született, benne lakott, de az ő idegeinek nem kellett megnyugtató, talán idegei sem voltak, legalább nem jelentkeztek.

Fiatal ép testének nem kellett edzés, ő egészséges marad, míg valamikor, igen vén korában meg nem hal.

A magány bűbája pedig neki olyan volt, mint a levegő mit beszítt, tudta is ő, szereti-e vagy sem?

Nem ismert mást, nem ismert sem testi, sem lelki szenvedést, a világból pedig az erdőn kívül csak Dolha faluját látta, ha lement a templomba vagy nagy ritkán sóért, Áron, a veres zsidó gyufa- és petroleumszagu boltjába.

Mikor utóljára lent volt, Áron éppen egy kecskét ölt az udvaron.

A langyos piros vér ráfreccsent mezitelen gömbölyű lábszárára, ettől nagyon megundorodott, a vér olyan tapadós volt.

Hónapok óta ez volt az egyetlen szokatlan érzés nála.

Mit is érzett volna?

Reggel karjára vette a kis Iván Ivanüt, mostoha anyja legkisebb gyermekét, kiállt az alacsony ajtóba és nézte az erdőt.

Sehol egy lélek.

Az egyetlen lakható ház mértföldekre, a gerendákból összerótt vadászlak s mellette a kicserálni kerülő hajléka.

Itt lakott Lapkó Iván a vadonban, felesége, Hafia leánya, és a gyerekekkel.

Marmarosi szelid istenfélő oroszok voltak mind.

Mindnek szemében az a messzenéző, megadástartó, várakozó tekintet.

Különben megadásra talán nem is volt szükségük - nem voltak vágyaik.

A messzenézést foglalkozásuk fejlesztette, feladatuk lévén a vadat kímélni. A türelmes várakozásteli tekintet pedig talán buzgó, kétely nélküli ájtatosságuk magyarázta meg.

Az asszonyok, gyermekek eltanulták vagy öröklötték e tekintetet.

Már a kis Iván is úgy nézett, mi azokkal az átlátszó gyermekszemekkel nagyon nevetséges volt - majdnem meghatón nevetséges.

Még furcsább lett e tekintet, ha bőgésre nyújtotta el puha piros fogatlan száját s a lapos összemázolt orr még szélesebbre húzódott. A szemekbe könnyek gyűltek, de a nézés nem változott.

Hafia ma kissé a szokottnál élénkebben mozgott, szélesen kihimzett kendervászon inge megcsavarodott körülte, oly gyorsan fordult vissza, hogy felkösse kék, fehér szélű kötényét. A kis Ivánon is pirosan himzett ingecske volt, de a pizok úgy befogta, hogy a szép gazdag görögös minta csak alig emelkedett ki az egyszínű barna rétegből, hanem a gyermek maga egészséges és kedves volt, nem ártott a pizok neki.

Reggel óta beszéltek a Kicserániba: jön az öreg »pán groff«, a fiatal »pán groff«, a »pán nagyságos« és a »pán inspector«.

Kikina Vaszily megint csak az öreg pán groffhoz van rendelve, pedig tavaly, mikor az elejtett szarvas húsából többet követelt mint társai, a főerdész ur azt mondta: hogy többé nem ereszti fel, csak a postát fogja hordani Dolháról.

A pán nagyságost pedig Hafinecz Petró Petrü fogja kísérni, mert az magyarul is tud egy kicsit. No annak ugyan lesz mit járni!

»Hát te Miter hol maradsz?« kérde Hafia.

»Én az öreg pán groffnak hordom az ételt«, válaszolt Miter, földdel súrolva a ház előtt, a kék zománczos, vas konyhaedényt és a csontnyelű késeket.

Miter igen csinos barna fiú volt, csak kissé vézna és apró csontu huszonegy éve daczára, azért is nem vették be katonának.

Arasznyi széles inge, hogy a munkában ne gátolja, hátra vetve lógott nyakában s láttatta az igen finom, majdnem leányos váll és karokat. A mezitelen felső test óriás bőrtüszübe volt szorítva, mely hónaljig ért. Hosszú járásnál jó szolgálatot tehetett ennek a vékony hajlékony fiúnak ez az összetartó öv.

Gyér öltözetét, fehér halina nadrág és barna posztószéllel megkötött bocskor egészítette ki.

Miter vőlegénye volt Hafiának, jövőre elveszi, ha málé-földje ez idén jól megterem. A leány szerette is, már a hogy ezen a vidéken nemzedékek óta szeretni szokás, a hogy édes anyja szerette az apját, a hogy mostoha nénje Perety Mária szerette Dsamka Fedort, mikor hozzá ment.

Egyiknek sem jutott eszébe kérdezni: vajjon mást nem tudnának-e jobban szeretni, egyik sem gondolt másra - jó asszonyok voltak. Miter már több, majdnem »személyes« szeretettel függött a kerülő leányon.

Szerette zsiros fakó hajfonatját, mely vastag háromágban húzódott a füle előtt a halántéktól, majdnem az állig, s onnan összezsavarva a hátsó hajtekercshez fonódott. Szerette hangját, ha hozzá szólt.

Este néha tilinkózott is neki, ez volt nála az érzelés netovábbja, néha pedig drombolt.

Milyen kedvesen tudtak finom metszésű bajusztalan ajkai mosolyogni, mikor a krajczáros dromb vas rugója sziszegő rezgéssel járt ki s be apró fehér fogai között. Hogy fénylettek gyermekes csillagos fekete szemei, ha a leányra tekintett!

Hafia pedig csak nézte az erdőt, néha Mitert is, de csak úgy, mint az erdő ezeregy fáját, melyeket, mind ösmer, meg is szokott, de melyek közül egyik sem érdekli különösen.

Most a görbeszarvu tarka riskát nézte. Ma hajtották ide, hogy legyen az uraságnak tej-vaj. Még két libát és néhány csirkét is hoztak fel.

Lapköék háza három helyiségből állt: egy ól, az ő lakószobájuk, és egy nagy konyha, melyben az uraság számára főztek, mikor feljöttek. Naponta innen hordták szét az ételt, minden vadásznak saját cserkészházához.

Most csinos bogárszemű menyecske sürgött-forgott a konyhában: Juli, a magyar szolgáló, kit itten »szakácsné« címmel tiszteltek meg.

Csizmája apró magas sarka belemélyedt a konyha tapasztott földjébe, s rövid, széles szoknyája ütemesen ingott csipőjén minden lépése után.

Péter, a vadász is ott rendezgetett. Most éppen a téa-készletet állította össze; minden ur számára egy nagy négyszegű fekete bádog doboz. A tetején - mint majdnem minden tárgyon itten - a pagony neve »Rika« felírva.

Mindegyikbe volt, egy fém téa doboz, egy gyorsfőző, egy üveg szesz, egy kézkománczos vas csésze, rum és cukor.

A kerülő házzal párhuzamosan, alig három lépésnyire tőle, állt a vadászlak, de ablakai a másik oldalra nyíltak, a selymes zöld rétre, a völgyre, s azontúl, a hullámosan négy-öt sorban egymás felett elhuzódó, szelid, erdős hegyekre.

Két nagy szoba volt a vadászlakban, az ebédlő, majdnem fényüzéssel berendezve - legalább *itt* annak látszott. - Az egyik asztalon felhalmozva szép fehér porcellán edények, melynek mindegyikére zöld mezőben álló barna szarvas volt festve. A másik asztalon vizes palaczkok, poharak, conservek, angol mártások s egy darab sajt üvegharang alatt. A harmadik kisebb asztalkán írószerek, e felett egy polczon a »gyógyszertár«, mely Vaseline, Pain-expeller, a kedélyderítő fruit-salt és carbolos gyapotból állt. Végre a szoba közepét az ebédlő asztal két lókával foglalta el, de ezek már be is voltak festve fényes sötét barnára.

A hálószoza ugyanilyen nagy és világos volt. Mosdó-készletek és széles padokból állt a berendezés. Két padon ágy volt készítve, a falon egy farámájú tükör.

Télére, mikor a házat becsukták, a madráczokat, ágyneműeket a padlás gerendára akasztották, hogy az egér ne jusson hozzá, de a vörös gyapot paplant mégis csak kirágta.

A közbeneső pitvarból egy darab el volt rekesztve: Péter és a két véreb hálólhelye.

V.

»Jönnék! jönnék!«

Lent a völgyben zöld vadászkalapok - három árnyalatban - tüntek fel. - Bodóczy szürke nemezkalapot viselt.

Apró hegyi lovakon jöttek a vadászok felfelé a meredek, ugynevezett uton, mely nem volt más, mint egy ódon, esőmosta kerékvágás. Néha szemet fuvaroztak erre le, vagy egy-egy jávorfát, ha a tisztartó, úgy saját jószántából, az asztalosoknak eladta.

A vadászok után négy ló által húzott parasztszekér ágaskodott a meredekre. Minden oldalon egy markos orosz tartotta a járművet, hogy fel ne dülhessen.

Koflánovics uradalmi vadász hol a szekér előtt, hol utána ment, nézte az utat, biztatta az oroszokat, a lovakat, Ágnes és Ernát egyaránt, mert ezek ültek a szekeren.

Köves patakok medrébe, sűrű bükkök között, zsombékos havasi réteken ment az út.

Még egy emelkedés és még egy; végre idősürkítette zsindelytető, gerendákból épített falak, zöldre festett ablak és ajtók látszottak.

Fent voltak a vadászlak előtt.

»Jó, hogy nem lóháton jöttetek«, szólta László, »minden perczben le kellett szállni, a lovak úgy csusztak. Hogy tetszik?«

»Nagyon, nagyon«, válaszolt Erna.

Ágnes pedig csak nézte ezt a napsugaras képet, a lombtömegek gazdag, arany-barna színezetét, melyből vigan, ifjan vált ki egy-egy jávor csengő hangja világos-zöldje.

Zenehullámvásárra emlékeztetett a hegyek alakja, a színezet összhangja. Elragadó bűbajos kép. De legvarázslatosabb volt az a rózsás, finom, lilaszín tónus, mely ott derengett lágyan, melegen, az erdőség körvonala felett. Összhangzatosan olvadt a háttérben lévő hegyek kékes szürkésébe. A leghátsó és legmagasabb hegysor már oly légies, oly áttetsző volt, mintha csak keresztül lehetett volna repülni rajta.

»Kész az ebéd!« jelentette Péter a fűben heverésző uraknak.

Erna és Ágnes egy pillantásra a tükörhöz futottak, nem voltak éppen különösen hiúk, de hát csak Éva leányai voltak ők is. Ebéd előtt a tükörbe nézni pedig, már fajtulajdona az asszonynak.

Ebéd után az urak még csibukoztak a fűben és a garádicson.

Loránd és Ágnes közt az irodalomra került a szó:

»Miért nem indokolja jobban alakjai jellemét és cselekedeteit? Miért nem ad kerekesebb, következetesebb egyéniségeket?« kérde Loránd.

»Olvasta Ibsen műveit?« felelt Ágnes.

»Nem, - ki az?«

»Nem mesterem, nem is utánzom, sőt magam is csak egy év óta ösmerem az elérhetlen nagy norvéget. Egyéniségünk túl különböző, semhogy egy uton haladjunk, vagy hogy ő befolyásoljon, de némely tekintetben az embereket mindig úgy láttam, mint ő.

A régi classicus korban élhettek régi classicus emberek, kiktől következetességet, egyszerűséget lehetett várni. Átlátszó, érthető okokra, egy átlátszó, érthető, várt cselekmény, ez az a sokat emlegetett »jellemfejlesztés«, mely helyes is - volt, régen.

Nagy, egyes vonásokban az ember még ma is az, mi volt évszázadok előtt, de a körülmények, az élet, a gondolkozásmód igen megváltozott.

Ma forrongásban van a világ, benne kavargó számtalan nemzedék letűnt civilizációja, az újkor lázas életébe beleolvastva.

Hogy lehessen ma egy emberre mondani: »Ez jó«, »ez rossz«, »ez féltékeny«, »ez dicsvágyó?«

Mindezen tulajdonok meglehetnek benne, de soha módosítás nélkül.

Ma is következetesek az emberek, csak hogy összetett befolyások uralják összetett egyéniségüket.

Lehetetlen, hogy a művész minden egyes befolyást, minden egyes okot szem elé hozzon. Vissza kellene akkor menni Ádámra, Évára, ösmerni kellene az illető minden szokását, vagyoni, egészségi állapotát, az asszonyt, a kit elvett, s az asszonyt, a kit elhagyott, házát, vallását, rokonságát, könyveit stb. stb.

Minden, mit a művész tehet s mit tennie kell: hogy elhihető, élő alakokat teremtsen, kik - legalább az ő szívében - *igazán* élnek, kiket legalább ő *igazán* megértett.

Van még a világon egy faj, mely nyugodtabb s kevésbé décadáló a többinél: a magyar.

Ez a faj rokon velem, ezt értem, ennek az érzésével érzek, ennek a gondolataival gondolkodom.

Ezen faj alakjait, úgy a mint uton-utfélen találok, művészileg életre hívni, szívemben újra teremteni, hozzá a természetet, mely megmagyarázza, kiegészíti az embert, leírni, úgy a hogy látom, a hogy érzem, ez, ez feladatom, vágyam, álmom.

Sikerül-e? az már más kérdés, de lássa, nem dolgozhatom másképp - recept szerint.«

Aztán Reviczky Gyuláról beszéltek, s Ágnes mondta: ha életében egy olyan verset tudna írni, mint a »Kenyer«, meg lenne elégedve.

VI.

A nap leszállásra hajlott, a vadászok indulni készültek. Legelőbb Miklós ment el, mert neki leghosszabb útja volt s nem akarta elmulasztani az esteli cserkészetet.

Nem sokára Loránd indult. Sajátos könnyű járásával haladt a rengeteg felé, Paraszka Jóska vitte utána az óriási sárga bőrsákot, melybe ruhái s egyéb szükségletei voltak csomagolva.

Bodóczy is elment, csak László maradt még egy ideig a főlakban a nőkkel.

Sokat tréfáltak, nevettek együtt, rendezgettek és terveztek:

»Hát holnap lejöttek hozzám az ebéddel?«

»De László, hogy? kivel?«

»Míter fog vezetni, s hogy biztosabbak legyetek, Vaszilyt is felküldöm.«

»Jó - hát holnap kilenczkor indulunk.«

»Waidmannsheil!« hangzott utána, míg ő is eltűnt oroszával és bőröndjével együtt, a fák mögött. De még egyszer vissza kellett fordulnia, mert Iris, a kutyája, utána szaladt. Luno, a másik véreb, a tornácz faoszlopához kötve, keservesen vonított. Most Iris is oda került s a kutyák bánatosan néztek okos barna szemeikkel a gyalogútra, melyen a vadászok elhaladtak.

Erna és Ágnes egyedül ültek a tornácz falépcsőin.

Mindinkább esteledett, az ég megfényesedett a csillagoktól és a rét a hulló harmattól. Egy nagytányéru, fehér százszorszép magas, vékony száron ingadozott, s mintha fehérsége nőne, mind világosabban vált ki az elalkonyult mezőről.

Egyszerre csak egy erőteljes, kihívó hang szállt fel a völgyből: erős szarvas hatalmas bőgése.

Majd közelebb, majd távolabb hallatszott a hang, a mint a vad, szél mentébe vagy szél ellen fordította fejét.

A túlsó hegy rétjéről haragosan szaggatva hangzott a válasz, de a szarvas nem mert közelebb jönni; hangja után ítélve, ez már gyengébb, fiatalabb állat lehetett.

Még egynehány erős bőgés, halk mormogással felváltva, aztán egy zörgés a száraz levelek között, valami megriasztotta a vadat, hallatszott, mint üti futtában agancsa végeit a fatörzsekhez.

Alig pár percz mulva földrendítő robaj rázta fel az erdő csendjét: egy bükkfa-óriás zuhant le a hegyoldalba, a korhadttörzs nem bírta meg hatalmas koronáját, - összeomlott.

De ettől már nem félt a vad, megszokta, hogy körülötte a fák kidőlnek s rövid idő mulva újra hallatszott erős, kétségbeesetten hangzó orgonálása.

A holdvilág előtt könnyű ködfátyolok úsztak el. Erna fájni kezdett. Bementek, mert már úgy is hozta Péter a vacsorát.

Milyen kedélyes volt az ebédlő a nagy, széles, fehér, üveg-harangu lámpával.

Erna egy ideig hosszadalmas angol házi-regényt olvasott fel Ágnesnek; mikor ezt elunták, patience-t akartak rakni.

»De nincs kártya!«

»Csináljunk!«

Fehér papirosból szépen kivágták a kártyákat, meg is rajzolták, sokat nevetve a dámák és királyok éktelen alakjain.

Horgolótűt is faragtak maguknak vékony fából, mert csak egy volt s ők mindketten dolgozni akartak.

Csak úgy repült az idő, észre sem vették s már tizenegyre járt.

Nagy gonddal vetették meg ágyaikat. Erna két párnát dugott egy párnahajba s büszke volt rá, milyen jó kemény párnája van. Ágnes az utazó-pokróczára varrta fel a lepedőt, hogy takaróul használhassa.

Diánka, a kis fekete tascó, finnyásan és mogorván nézte az intézkedéseket, pedig Erna puha plaid-jére fektette és még báránybőrös fehér ködmönét is rátakarta, de Diánka okos kutya volt s nagyon is hozzá szokott civilisációjuk áldásához. A »regényest« vagy »hangulatost« sohasem kereste.

A vékony, hézagos mohával kitömött fa-közfalon áthallatszott, mint hortyog Péter a mellék-helyiségben s mint tilinkózik Miter a másik házban.

VII.

A titokteljes, varázslatos bűbáj netovábbja egy sárguló erdő, fehér őszi ködben. Hogy világitanak az arany levelek, mintha csak nap sütné rájuk, szinte égnék! Hogy tágul és sűrűdik a puha, fehér pára-fátyol. Minő óriásiak, megmérhetlenek a körvonalak, milyen csodálatos szokatlanok a formák. Mintha egy titokteljes, idegen világba érkeztünk volna, hol a tárgyaknak csak átszellemült hasonképeit látnánk.

Ködös reggel virradt a szép napra. Erna és Ágnes szótalánul mentek Miter után, ki már három lépésnyire csak úgy tűnt fel mint egy fehér árnyék. Csendesen ment előre s csak néha tette le a nehéz ételhordó kosarat.

Erna nevette Ágnes rövid, piros mosó-szoknyáját:

»Csak legalább olyan tépett ne lenne!«

»Hja, ez már a késmárki csúcson is fent volt, huszonkét órát jártam benne egyfolytába«.

Hogy Ágnes oly kitartóan tudott járni, annak titka főképp abban rejlett, hogy tekintet nélkül divat vagy szokásokra, mindig alkalmasan tudott hosszabb járásokhoz öltözködni.

Erna elegáns sötét-zöld - salonfogalmak szerint - rövid ruhába volt öltözve, de szoknyája a felnyúló füvektől megnedvesedett, a szederindák megtépték szegélyét.

Másnap Erna leküldött Dolhára hat rőf piros kartonért, átlátta a rövid mosó-szoknya czélszerűségét - a piros szín csak szépészeti tekintetből volt szükséges - no meg medveijesztőnek.

László cserkészháza a rengeteg egyik legszebb helyén állt.

Óriási szürke törzsek heverték a ház körül, László vágatta ki, nehogy hajlékára dőljenek egy váratlan viharos éjben.

Ő maga egy tönkön ült a ház előtt egy ujjas mellényben és pipázott, az egyik orosz nagy tűzzel beszélte neki a mai cserkészetet, mintha ő ott se lett volna, mintha ő nem is látta volna azt a jó tizenkettest a páfrányok közt állni. Többet ért egy gyenge huszasnál az a széles állásu, vastag agancs.

»Hiába, rossz széllel mentünk, ha az a legelő lomha suta meg nem riad, talán lövéshez jutunk? Talán? De gyönyörű volt, mikor szelet kapott és a fejét hátra szegve, visszatört. No jobb így, ebben a ködben úgy sem lehetett volna biztosan célózni, bár a réten világosabb volt.«

A fakunyhó, mely most László lakását képezte, hegyes kis zsindelytetővel ékeskedett. Minden berendezése egy fapad, egy vaskályha, egy tábori ágy egy pokrócczal. De ez már javítás volt, eddig ágy helyett csak egy pad és egy kevés széna szolgált.

Az ágy előtt, a keményre taposott földön, egy gyékénytakaró terült el.

Szerény berendezése daczára e hajlék a *lakott* és *lakályos* benyomását tette. A padon szépen elrendezve álltak a főző edények és a téakészlet. A falra függesztve törülközők, a ruggyanta mosdótál, öltönyök, törődött, ázott vadászkalapok és express-puskák.

Az ágy fejénél felszegezett deszkadarabon írópapír, egy új érdekes könyv Szibériáról, egy mustáros üvegbe dugott gyertyaszál, gyufa, tinta, só és paprika állt.

Itt a vadonban kétszeresen feltűnt a gondos rend és tisztaság, mely Lászlót mindenütt környezte.

Erna mosogatott, míg Ágnes a kis kályhán az ételt melegítette. Volt rizsleves, hus sóskamár-tással, libapecsenye és sódaros tészta. A kosárból még két palaczk bort, egy üveg savanyú-vizet, sajtot és kenyeret szedtek ki.

Nagyon jól esett nekik az ebéd. A maradékot odaadták az oroszoknak, de péntek lévén, azok egy világért sem nyultak volna hozzá, eltették más napra s ették a bőjtös málét.

Az ő szállásuk egy elágazó zsindely-fedél volt. A nyílás előtt éjjel-nappal tűz égett.

Ott imádkoztak esténként, a piros láng megvilágította ájtatos arczaikat, összetett kezeiket.

Most Miter vizet forralt a tűznél.

»Hát mikor veszed el Hafiát?« kérde László tőle.

»Majd jövőre.«

»Az sok idő, hátha addig hűtlen lesz?«

Miter csak nevetett.

»Ha mást szeretne?«

»Akkor megölöm«, mondá Miter még mindig tréfásan, de mintha lelkében felébredt volna valami, a mi eddig nem volt ottan. Egy megmagyarázhatlan kifejezés futott végig arczán, de mihamar kialudt belőle, mint az elhamvasztott papirdarabon átfutó utolsó szikra.

Erna kissé elfáradt a hosszú járástól s az egyetlen nyugvó helyen, a tábori ágyon pihent, László ráterítette bőrkabátját, mert a falon átfujt a szél.

Ágnes a küszöbön ült s mesélte nekik, hogy megijedt ma Péter a medvétől. Csakugyan látott egy jókora bocsot. Császármadarakat ment lőni a konyha számára, akkor találkozott a szörnyeteggel. A medvebocs elfutott s Péter halálsápadtan tért vissza kalandja után.

Vaszily nyugtalanul hallgatódzott s integetett, hogy ideje lenne már a cserkészetre indulni.

László még búcsúzóba Ernához fordult:

»Hijjuk meg egyszer Géresi Bélát ebédre.«

»Mikor?«

»Kedden.«

»De muczkóm, kedden már nem leszünk itt.«

»Dehogyan, megszeretitek a helyet s maradtok addig, míg mi.«

Mikor Ágnes és Erna felértek a főlakhoz, két idegen alak ült a ház előtt a réten. Csendőrök voltak.

A kakastollat kalapjukon lengette a szél és arcuk pirosra volt kifúva.

Juli nevetve beszélte, hogy benéztek az ablakon, a rózsás piros kendőket mindjárt meg-ösmerték, hogy a huszti boltból kerültek, a fénymázos kis gombos cipők láttára pedig azt kérdezték: hát ez miféle gyereké? Nem akarták elhinni, hogy felnőtt személy lábára valók.

Ágnes beszélgetett a csendőrökkel: hova mennek? miért járnak erre? hiszen itten nincs rossz ember!

»Rossz ember mindenütt akad, a hol ember van, meg a legjobból is válhat rossz«, felelt az egyik csendőr mély filozófiával.

Különös tapasztalatai lehettek.

VIII.

Csakugyan meghívás ment a szomszéd pagonyt bérló Géresi Bélához s a többi vadászoknak is tudtára adták, hogy kedden ebéd lesz a főlakban.

Már tíz órakor mind összegyűltek.

Alig ösmerték meg a házat, úgy ki volt díszítve bükkgalyakkal kívül-belül. A szobákban még páfrányok és rózsás parasztkendők is pompáztak a falon.

Padokon, asztalokon virágcsokrok, kézi tükrök, fényképek, sőt még néhány kis ékszerdarab is, közöttük egy nagyon csinos arany láncz-karperecz egy kis gyémánt ibolyával; ma ezt vette fel Ágnes a nap tiszteletére, Erna pedig felsütötte a haját.

Minden a *jókedvűen lakott* otthon benyomását tette.

Az asztalon bükklevél-koszoru terült el, melynek a díszén kívül még az a célja is volt, hogy a nem éppen hófehér abroszt eltakarja.

Erna ugyan, mint gondos háziasszony, még saját mandolaszappanját is odaadta Julinak, hogy egyetlen asztalkendőjüket kimossa, de bizony csak *olyan* mosás volt az.

»Hol marad Béla ilyen soká?«

Alig hogy Loránd e kérdést kimondta, feltűnt a *lupus in fabula* a láthatáron:

Magas, szikár alak, koromfekete haj simult az alacsony homlokra, az aczélkék szemek szenvedélyesen, élénken forogtak, a telt piros ajkat még jobban előre tolták a kissé kiálló fogak, éles, nagy vonásain megfeszült a sötétbarna bőr. Valami lovagias, romantikus volt az egész jelenségben: Don Quixote, úgy a hogy Cervantes megálmodta.

Különösen, de mégis jól illett ezen meglepő alakra az ujdívatu koczkás ruha, a finom, fehér ing, a vékony, hegyes orrú cipő.

Barna, sovány, ideges kezén jól ápolt hosszú körmök voltak, czimeresen himzett kék zsebkendője finom ixora-illatot terjesztett.

»Hát te hogy utaztál az erdőn át, ebben az elegáns öltözetben?« kérde Loránd.

»Barátom, az oroszom hozta utánam a ruhát egy zsákban. Hat órakor indultam, mikor közeledtünk tout d'un coup mondtam az oroszoknak: no most öltözködünk! csak nem jelenhettem meg a dámák előtt shooting suitba?«

Aztán Ernához fordult: »Grófné, édes, ez valóban idia dia filia volt magoktól ide feljönni, jövőre én is elhozom a menyecskéskémet. Igazán magok very gentleman hölgyek - főuri mulatság - oh édes Istenkém - mindig mondom: az első a szív, aztán az ész.

Itt különben con amore dei ellehetnek«.

Igy beszélt még soká a leghihetlenebb kitételeket használva, s bár az összefüggést nehéz volt megtalálni, mindenki szívesen hallgatta, mert érezhető volt, hogy e zavart szavak alatt igazi, jó, nemes érzés rejtőzik, s nagy meleg lelkesülés - igaz, hogy nem volt mindig kivehető, hogy miért.

Rajongott az asszonyokért, menyecskéskéjéről elragadtatással beszélt s barátaikért a tűzbe ment volna, csak a kaczer asszonyokat, különösen, ha soványak voltak, nevezte: istenharagos bőregérnek.

Különben a megtestesült udvariasság volt.

»Bérczes kis hazájáról« beszélt, Erdélyt értve, Lorándot sokszor nevezte »barátamnak«, és nagy érdeklődéssel kérdezte hol, mikor, és hogy lőtte azt a tizennégyest, melynek agancsát most hozta be a kerülő.

»Édes Istenkém«, folytatá »már én kitárom a szívemet, nem kívánok sokat, csak puskámat legalább egyszer kilőhetném!«

Loránd erre mosolygott, mert ő tudta Béla szokását: Ha soká nem jött vad, célba lőtt, hogy az orosz bámulatba ejtse angol puskája kitünőségével.

Vig ebéd volt az a kicseráni vadászlakban.

Soha nem jöttek még össze ilyen gondtalanul, ilyen nyugodt jó hangulatban. Egy aggodalom, egy árnyék sem zavarta meg az összhangot.

Itten mindenki biztonságban érezte magát az élet ezer apró lélekölő gondjai és váratlan szörnyű csapásaitól.

Még a posta is csak kellemes vagy közömbös leveleket hozott.

Délután Ágnes hitta Lászlót, jöjjön, nézze meg, hogy kártyáznak az oroszok Lapkó szobájában.

Érdekes kép volt. A gyéren megvilágított sok különböző alak egyforma nézésükkel; komolyan, majdnem elegikusan ütötték a zsiros magyar kártyákat.

Hafia a bölcső mellett ült, s a kis Ivánt ringatta, ki melege, pirosra aludta magát.

»Voltál már valaha Mária-Pócson?« kérdé László a leányt.

»Nem, csak a néném volt ott egyszer«.

»No, oda menj el,« folytatá a gróf, »oly nagy templom van ott, hogy a dolhai ötször beleférne, ezüst teteje van, búcsúkor ezer gyertya ég benne, és husz pap mondja a misét.«

Hafia széles állkapczája előre tolult, mintha valamibe akart volna harapni, nyugodt arcz-kifejezése butává változott.

Mintha csak megcsapta volna az ezer gyertya lángja, forró, emésztő vágy kelt szívében. Fellázadt benne követelő ifjúsága az egyhangu vágytalan élet ellen, érezte, hogy van még valami a világon Dolhán kívül, mit ő nem ismer, a mit szeretne, a mi után vágyakozna, de mert érzését nem értette meg, még gondolatba se tudta foglalni, csak még egykedvűbben, butábban nézett maga elé.

Hanem felébredt fantáziája, nem hagyta többé nyugodni, a primitív ember vad képzelőtehetségével szötte álmait. A pócsi templom fogalma alatt egy oly irtóztatóan ragyogó színes aránytalan valamit képzelt, melytől minden tisztultabb műízlés megborzadt volna, de mi nála a gyönyör fanatikus élvezetévé vált.

IX.

Az uraság már régen elhagyta Kicseránit, a vadászak zöld táblái régen zárva voltak, minden csendes lett, csak az egér zörmölt az üres porcellán edények között, keresve egy elfelejtett száraz kenyérmorzsát.

A hó is lehullott, de Hafia még mindig Pócsra gondolt. Még mindig álmodozott az ezer gyertyáról.

Néha úgy érezte, mintha hózivatarba állna és a megszámlálhatlan fényes hulló hócsillagok elvennék a szeme világát.

Lassan, lassan rá nőtt a fény szívére, körülfonta esztét, elkábitotta és ezen érzések összege egy nagy vágyba olvadt: Pócsra menni!

Még ápolta és növelte magában e vágyat, mert szent dolognak hitte.

Egyik éjjel azt álmodta, hogy ő Szűz Mária és a nép előtte imádkozik, Lapkóék, Miter, meg Áron a veres zsidó is, de az egyszerre elhuzódott és egy ledőlt bükkfa lett belőle.

Ráért a leány álmodozni egész hosszú télen.

Legfeljebb vizért ment és himezte egyik vastag vászon inget a másik után, kék és piros szállal.

Az orosz asszonyoknak itt ritkán van egyéb dolguk.

Ugy élt mint minden télen eddig, csak néha feje a munkánál nagyon előre hajlott és a vér elöntötte széles csontú orcáját.

A változást senki sem vette észre nála, először, mert nem ügyeltek reá, aztán, mert nem is igen nagy volt - külsőleg.

Néha mondta Miternek: Te Miter, mielőtt megesküszünk, elmegyünk a pócsi búcsúra.

Miter pedig örült, hogy egyáltalán az esküvőről beszél, és szépnek találta, ha a leány sárgás bőre megveresedett.

X.

»De gyönyörű is volt oda fent, hogy vágyódom sokszor vissza, a mi kedves Kicséránkba!« szólt Erna barátnéjához.

Ágnes szobájában ültek.

A szoba telve virágokkal, rezeda és pármai ibolya illata áradt szét benne, egy ódon szekrényen óriási csokor volt sárgult galyakból. Ott pompázott minden árnyalat, az égő verestől a halvány fehéres sárgáig, hozzá illesztve hosszú vékony nádszálak fakult zöldje.

A falon fényképek és vázlatok voltak - emlékek Ágnes festő-barátjaitól. - Az utóbbiak között néhány mestermű is. Különösen egy erdőrészlet tűnt fel merész kivitelével. Csak úgy hullámzott a reszkető aranyos meleg a fényes zöld réten.

Végtelen kedves volt színben egy más vázlat: széles fatörzsek alatt, lomhán, gondtalanul elterülve egy paraszt fiu alakja, egy oldalról erősen bár, de még is lágyan megvilágítva, a másik oldal a fák hives árnyékában.

Különös ellentétet képeztek e szobában a komor kinézésű felhalmozott régi könyvek, bőr kötésben, vászonban és kötetlenül, az itt-ott elszórt gyermekkori emlékekkel. Apró, jelentéktelen tárgyak, melyek nem voltak sem szépek, sem értékesek, de Ágnes így szerette maga körül: az emlékeket, a könyveket, a vázlatokat s mindenek felett virágait.

Íróasztala a legkényelmetlenebb butordarab volt, mely valaha asztalos kezéből kikerült.

Rozogán mozgó, ezenfelül olyan kicsi, hogy egy nagyobb papírlap alig fért reá, s még hozzá telerakva levélsomagokkal, rajzokkal, jegyzetekkel.

De hát Ágnes megszokta; itt írta számtalan leveleit, műveit s azt gondolta: talán más asztalon írni sem tudna.

Itt élte át élete legkeserűbb és legboldogabb óráit. Most egy tanulmány megkezdett lapja feküdt a kis íróasztal kopott zöld posztóján, egy regénye női alakját rajzolta meg, még csak e pár sor volt odavetve:

»Ha tudnák, hogy kinez lelki magányom! Az étellel úgy a hogy van meg vagyok elégedve. Vágyaim! ha élénkek is, de kormányozhatók, a természet folyásával és a változhatatlannal szemben sohasem voltam ellenszegülő - ösmerem a megnyugvást minden keserűségen keresztül.

De a magány, a magány! ez szörnyű. -

Régebben azt hittem, hogy csak történetesen nem akadtam azon lényre, ki mint barát, barátnő, szerető, férj, rokon vagy bármely más alakban megoszthatná azon lelki terhet és gyönyörűséget, mit az élet osztályrészemül adott.

Most már tudom: énemben van a hiba, mely magányosságra kárhoztat. Ki értene meg? - hiszen magamat sem értem mindig.

De akkor minek ez a szeretet, ez az odaadás?

Az embereknek nem kell, és mindent megtesznek, hogy elriaszszák magoktól, a fák meg a virágok nem érzik és nem felelnek - csak néha-néha.

Aztán minek ez a végtelen szájalom az étellel?

Kinek? Minek?

A gyöngédség tiltja, hogy nyilvánítsuk, és még ha nyilvánítnók is, mit használna? ki lenne ez által boldogabb?«

Ágnes ezen személyesítésnél egy, a lehetőségig finomult szenvedélyes érzésű, magas műveltségű női alakra gondolt, de a mint a szavakat leírta, önkénytelenül, a tudatlan, széles arcú, álmatag Hafiát látta képzeletében.

Ernával beszéltek Hafia és Miterről.

Ágnes azt állította, hogy valami szomorút, végzetszerűt lát, vagyis inkább érez e két alakban, és úgynevezett *szerelmükben*.

Erna nevetett: »No ez már megint a te túlzásod, azok a jámbor jó emberek!«

»Miter féltékeny és szenvedélyes«.

»De ugyan, Miter! az a gyerek, ki csak mindig nevet, ha főzi a málé tokánt. És Hafia oly jó leány!«

»Jó, a mennyiben nem *rossz*, de igazi asszonytermészet - nagyon alacsony fejlődési fokon. Ha valami egyszer gyenge fejét elkapja, soha többé nem leli meg a helyes útát.

Különben igazad van, minden jól lesz közöttük, ugyan mi is zavarhatná meg az egyensúlyt abban az egyhangu életben?«

Erna sürgette Ágnest, hogy vegye kalapját.

Magával vitte Halmadra, hol már vagy egy hete megkezdődtek a falkavadászatok, és vig társas-élet folyt.

XI.

A halmadi kastély udvarán lovászok vezették a felnyergelt paripákat, voltak közöttük szép lovak és csunya lovak, nyírott szőrű parádézó, vékony állatkák, komoly, munkára termett, jó, de nem tetszős lovak, s néhány, melyben a sportkedvelő, a vadászló eszményképét találhatta fel: tetszős, erőteljes formák, finomság, nemesség és kitartás egyesülve.

A lovasok közt is voltak olyanok, kik jól, kik rosszul, és kik kitűnően lovagoltak.

Az egész kép igen szép és élénk benyomást tett.

Hosszan elnyúló akáczsor vezetett ki az udvarból egészen le a kálvinista templomig a falu közepébe.

A fák finom leveletlen galyai lágy szürkés színben borultak a halványkék égre.

A fasor közepén tarka kopók, de úgy egy csomóban, hogy az egész csak egy idegesen mozgó fehéres pecsétnek látszott. A kutyák után a falkanagy, Gimesy László széles alakja tűnt fel, nyugodtan, pompásan, gyönyörűen lovagolt. Utána a többi lovasok.

Szépen nézett ki e homályos őszi napfényben a posztó vadászkabátok bársonyos sötét-zöld színe, a fényes arany jelvényes gombok, az éles piros mellények, még néhány kék huszár egyenruha tarkította a képet s egy lovasné gyermekes kedves alakja.

Erna könnyű vadászkocsiban hajtattott utánuk, hogy egy homokdomb tetejéről a találkozást, és ha lehet, a vadászatot is nézhesse.

Gyönyörű látvány volt, midőn a kutyák felvették a szimatot s az egész falka, mint egy világos felhő suhant el a selyemsárga fakult mező felett. Elöl kitűnt a vezérkutya erőteljes hajlékony alakja s messzire elhallatszott nyujtott izgatott hangja.

Egy jó erős vadászat után felvillanyozott kedélylyel, kipirult arcokkal gyűltek össze teához a téli kertbe.

Jól esett e kis pihenés öltözködés előtt.

A halmadi kastélyban még egy külön nagy társas-élet is folyt, a házi és az összegyűlt vendég-cselédség körében. Voltak öregek, elkényeztetett komornák, kik szörnyen cifrán öltözködtek, semmivel sem voltak megelégedve s mindenkit lenéztek, de leginkább saját urnőjüket és más urnők csinos fiatal szobaleányait.

Diplomaticus borotvált képű komornyikok igyekeztek a finom társalgás művészetét meghonosítani.

Vig inas-fiúk üzték izetlen tréfáikat, ha ugyan idejük engedte és ez a nagyon is exclusiv társaság megtűrte őket.

A komornák bálványa Reinhold monteur volt.

A villanyos lámpák felszerelése miatt jött Bécsből, tulzott divatosan öltözködött, olcsó illatszerekből nagy mennyiségeket használt el, talán kissé rizsporozta is arcát - nagyon szép embernek tartották.

Az egyetlen természetes egyéniség itten az uradalmi állatorvos volt.

Jó állásu, tanult ember lévén, nem volt ráutalva »szerepet« játszani, vagy »jelmezbe« megjelenni.

Kissé nyers természetessége még ebben a körben is hatott, jó ízű, valódi nevetés követte elbeszélését.

De belezúgott a nevetésbe egy rezgő, ideges zsongás: a házi telefon jelzője.

Négy hang kiáltotta egyszerre négy különböző komorna nevét, mind türelmetlenül, ingerülten: a hölgyek öltözködni akartak.

Nem csoda, hogy a társaság a széles alacsony padlás-szobában rosszkedvűen duzzogott.

Még a tréfás elbeszélést sem hallgathatták végig.

A máz lemállott az arcokról, természeteseek, de igen durvák és közönségesek lettek mind egyszerre.

Csak egy csinos jókedvű kis szobaleány és az állatorvos nem változtak.

Szent Hubertus napját ünnepelték. Ugy a hölgyek, mint az urak teljes diszben jelentek meg este az ebédhez.

Hadadi Ernő báró a nap tiszteletére vörös frakkba öltözött, mi jól illett vézna alakja és mármár szürkülő göndör hajához, tudta is, hogy jól néz ki s végtelen hiu ember lévén, ezen tudatban szörnyen jó kedve lett.

Erna nagyon bájos volt fehér selyem uszályos ruhájában. Szép karjaira és nyakára oda simult a gazdag csipke-dísz. Fényes sima hajába nagy gyémánt-csillag volt tűzve. A pompás öltözék daczára, egész megjelenésében valami szerény, majdnem leányos volt, mi nagyon megnyerően és kedvesen hatott.

A kis lovasné mindent felrakott magára, a mit csak emberileg kigondolni lehet, volt a fején gyémánt, toll, egy nagy szalag-csokor vállain a kivágott ruha felett, egy hattyutollas aranynyal áttört gallér, derekán egy széles crèpe öv, de minden jól állt neki, mintha csak Párisban rajzolták volna - egy bonbonnière-re.

Még sok szép más öltözékben sok csinos fiatal leány és asszony ült a nagy feldiszitett asztal körül.

Erna tekintete végig simult a társaságon és Ágnesen akadt meg, ki egy puha halvány-sárga selyem ruhát viselt. A szívalaku kivágott derék bágyadt fényű gyöngyökkel volt kihimezve, az ujjakat értékes régi sárgás csipkék képezték.

Ágnes szerette azt a gazdag halvány szinezetet, mely a fehér és arany között hullámszik.

Erna intett neki, egymásra mosolyogtak, eszükbe jutott Kicseráni és rövid piros mosó szoknyájuk.

Este zene volt. Loránd a harmoniumhoz ülve kísérte Déri Béla hegedű játékát.

Déri nagyon csinosan hegedült s ezenkívül az egész társaságban a legelegánsabban szivta flóta-nagyságú szivarjait s a legizlésebb zsebkendői voltak.

Sugár magas alakját könnyű pose-ba hajtva, húzta egyik szép nótát a másik után.

Erna nővére, a szelid fehér arcú Julia, a zongorához ült, szép játékaival tetemesen emelve a zene összhangzatos hatását.

Most egy új nótára került a sor: »Nem kívánom, hogy felrója a jó Isten.«

Erna és Ágnes ismét összenéztek, mintha csak az erdő bűbájos képe, szívedző illata lebegne körülöttük - ezt danolták ők ott fent széles, jó kedvükben.

XII.

Forró nyár következett a hosszú hideg télre.

A Nyírségen már mindenütt learattak, be is hordtak, csak itt-ott tágas csürkertekbe zugott egy-egy késedelmes cséplőgép.

Meleg szél hordta a homokot, beporozta vele a fényes tarlót, az ákáczfák lankadt leveleit. Fárasztón lomhán elterülő nagy meleg áradozott a Tisza felett a leányvári révnél.

A révész ingujjával törülte le izzadságtól csurgó homlokát.

Alig birta áthuzni a hidast. Hosszú kampós botjával bele kapott a kifeszített kötélbe, magához vonta, hogy a vereses gömbölyű rézcsigák megcsikordultak és tova csusztak rajta, de csak egy darabon. Nagy munka volt ezt a temérdek bucsujáró népet átszállítani.

Marmarosi oroszok voltak mind, fehér halina ruhákba, gyertya-viaszba mártott kemény fényes kalapokkal, az asszonyok tarkára himzett barnás vászon ingekbe.

Felettük gömbölyű kék rudakon templomi zászlók ingadoztak, vörös rojtos gyapotból, tarka világos szentképekkel, az egyiken még egy arany virágokkal nyomtatott rózsaszín fátyol is volt.

A hidas elején Hafia állt Miter mellett és bámulva nézte a sik egyenes partokat.

A leányt eltikkasztotta a nagy hőség és a hosszú ut.

Miter lehajlott, kalapjába vizet meritett a zavaros habos Tiszából s oda nyújtá Hafiának, de ez undorodott valamitől.

A minden orosz háza és személye körül terjengő birka-szag, itt e forró napsugarak alatt még erősbödött és uszott a tulterhelt tutajjal, Hafiának kellemetlen volt e szag - először életében.

Milyen távolnak látszott neki az az üde friss reggel, midőn elindultak, pedig csak tegnapelőtt volt.

Vasas szekerek zörögtek végig az uton. Husztra szállították a sok kályhát és fazekakat a dolhai vasgyárból.

Keselymező előtt a lapályon nyolcz liba legelt, megszámolta mialatt a szent éneket énekelte és a »Mária« szó helyett *nyolczat* mondott bele, de nem vette senki észre.

A fényes levelű diófák, a szőlőhegyek mind-mind lassan eltűntek Hafia szemei elől, végre homokos talajra értek, itt látott először dinnyét.

A tapasztaltabb oroszok, kik már máskor is voltak bucsujáráson, neki estek s még a kemény zöld hajába is bele haraptak, Hafia pedig a fényes fekete magokat rágcsálta szét s azt mondta: olyan mint a bükk-makk, vagy négyet el is tett, hogy haza viszi mostohájának kóstolni.

XIII.

Leirhatlan zsibongó élet hullámozott a pócsi bazilika körül.

Bucsujárók ezrei, térden, imádkozva, énekelve, a földet csókolva, zászlók, gyertyák, keresztek tarka sokasága, mézeskalácsosok méz szagu bódéjai, ide-oda siető papok - hosszú szakállal ha oroszok, borotvált ajakkal ha katolikusok voltak - a koldusok rémes hada, kik nyomorukból kereskedést üzve, a nem »hivatalos« szegényre megvetéssel néztek.

Volt itt az emberiség minden fajtájából, ott a tiszta áhitat, az egyszerű szivjóság a legelvetemültebb lelki süllyedés mellett, a gyermek, kit élte kezdetén hoztak ide, hogy áldás szálljon többi napjaira, az aggastyán, ki utoljára jött el, hogy áldást vigyen magával titokteljes végső útjára és sok-sok élvezetre vágyó nyugtalan szív, melyeknek örömeük telt a hang- és színzürzavarban, a zsibongó lázas változó életben.

Hafia most tolakodott Miterrel a templom nagy ajtajába, de a néptömeg ott megtorlódott, lehetetlen volt bejutni.

A leány egy magyar paraszt-legény mellé került, ki durván a szemébe nevetett, mert Hafia öltözete különösnek tűnt fel neki.

»Soha ilyet, mint ezek a tót leányok, még bucsúra is csak egy ingben jönnek!«

Dobos Pista volt a legény neve, kálvinista létére is eljött a bucsúra, részben a mulatság, részben pápista szeretője, Gér Erzsí kedvéért.

Erzsí most is ottan állt mellette, csinosan, módosan, ünnepiesen felöltözve, rádőlt a vállára és vele együtt nevette a »tót leányt« különös öltözetével.

De Pista már megbánta durva nevetését.

Hafia halványan, szégyenkezve, fáradtan állt előtte. Maga sem tudta, hogy mit nevetnek rajta, hogy miért szégyelli úgy magát? de rá nézett Erzsí kaczkias alakjára s egy uj tapasztalattal, egy uj érzéssel lett gazdagabb: megösmerte az irigységet.

Pistának feltűnt: hogy szép foga van ennek a tót leánynak és elkezdett vele beszélni, minden szláv szót felhasználva, mit katonáskodása alatt Boszniában tanult.

Hafia gyönyörűnek találta ezt a beszédet, bár csak itt-ott értett meg belőle valamit, többek közt azt is, mikor a legény mondta neki: meglátogatlak rózsám, bizony isten még e nyáron elmegyek hozzátok.

Aztán hogy ki volt a bajusza fenve Pistának és hogy hányta hátra a fejét, mint egy makranczos ló!

Miterre tekintett, az csendesén, némán nézett maga elé s mosolygott, mintha soha sem jött volna ki erdejéből.

Hafia végtelenül türelmetlen lett:

Jaj csak már bent lennék a templomban!

Pista megértette kívánságát, két hatalmas könyökét neki feszítette a tömegnek, egy kis ür támadt körülöttük, a sokaság megint össze huzódott mögöttük, előre tolt a őket - bent voltak a templomban.

Még korán volt.

A templom tágas boltíves helyisége még nem telt meg egészen, csak az ajtónál tolongott a nép. A külső izzó napról jöve, hűvösnek tetszett a magas kupolás bazilika.

Hafia szemében még ott remegett az a kábitó napfény. Eleinte nem látott semmit, a feje szédült a derengő homályban, aztán lassan világosabban szállt reá a fény száz meg száz égő viaszgyertyáról, ragyogó aranyos ködöt huzva szeme elé.

E ködön keresztül élesen hatott át egy sugár ezüstös tisztasága. Egy nagy ezüst koronáról jött, mely a csoda-kép felett lebegett, Koriatovics herczeg ajándéka, ki e templomot is építtette.

A kép maga, muszka szokás szerint, a közfal ajtaja felett volt felfüggesztve, magasan a templom közepébe: egy fára festett, megbarnult Madonna, a byzanci alakok és a byzanci felfogás szenvedélytelt merevségével.

Majdnem megható az a tehetetlen merevség, ijesztő az a lekötött szenvedély.

Még jobban kitűntek mindezen vonások az által, hogy a Madonnára és karjaiba levő kis Megváltóra arannyal áttört nehéz damaszt palást volt feladva, nyakába egy kincseket érő ékszer tiz sor rendkívüli nagyságu és szépségű keleti gyöngyökből.

Az alakokból jóformán csak a mandola-vágásu nagy sötét szemek látszottak, legalább csak ezek tűntek fel titokteljes, megmagyarázhatlan kifejezésükkel.

Az a kép, mely ezeket vonzott magához, ezeket megvigasztalt, melyhez ezek áhitata, kétségbeesett kérése szállt fel, mintha visszalehelne mindazt az áhitatot, kétségbeesést és vigaszt, mely ötlet századok óta környezte. Bűbájos varázslat vette körül: az eszményítés varázsa.

Hafia áhitattal nézett a képre, aztán leborult a templom hús kövezetére.

Boldog volt, oly boldog, hogy mellét egy nagy nehéz sóhaj emelte: ah! ah!

Névtelen, gyönyörteljes, fájó érzés vett rajta erőt, egy azon érzésekből, melyre a legtudatosabb elme is épen oly kevésbé talál szavakat, mint a legtudatlanabb nép gyermeke.

Egy érzés, mely néha az áhitat, szerelem, vagy költészet alakját ölti, de mely keletkezésében megfoghatatlan, megnevezhetlen.

Most elkezdődött az a különös ének, melyet a muszka ritus ír elő.

Előbb egy végtelen lágy és végtelen szomorú dallam. Halk elhaló accordjai a beláthatlan pusztá képét idézték fel a hallgató képzelmében, aztán mindinkább kuszáltabban, izgatóbban szálltak a hangok, a discant élesen szelte át a bassus orgonaszerű bűgását, forró szenvedély vibrált az énekbe, csillogott, szállongott benne, de az összhangot alig lehetett megtalálni, értelmetlenné, zavarttá vált a zene. Egyszerre csak, mintha minden hangfolyam megtalálta volna biztos medrét, egymás mellett nyugodtan folytak a vég accord megkönnyebbült sóhaja felé.

Hideg borzongás futotta át Hafia testét, mintha lázas lenne, majd ismét melegen ömlött körülötte a mindinkább páratelt nehéz levegő. Most egy forró lehellet érinté arcát, ettől is megremegett, biztos volt benne, hogy a magyar legény áll mellette.

Felveté áhitattól mámoros szemeit, de tekintete csak Miter közel arcával találkozott.

Előbb nem értette: miért van ez itten? hogy került ide? Hiszen ez nem a Kicséráni?

Aztán hogy mindinkább felocsúdott félálomból, szánalmas megvetéssel nézte azt a csenyevész gyermekes alakot maga mellett, és undorral a birkaszagú halina ruhát.

Miter órákon át imádkozott, ájtatosan türelmesen, már a nagypénteki imát is elmondta, végre nem jutott semmi más eszébe, csak sohajtozott, mint az ájtatos öreg emberek.

Aztán nézte nézte a csodatevő szentképet, míg lassan elfordúlt tekintete Hafia felé.

Rátapadtak szemei a leány arczára, alakjára, kipirult jobb fülére. Egy kis fekete lencse volt rajta, épen a fül felső hajlásán, azt nézte Miter csak oly áhitattal, mint előbb a Mária-képet.

Hafia még soha sem tűnt fel neki ilyen szépnek. Most már valóban szerette a férfi igaz szívü egyenes, bizalomtelt szerelmével.

Tetszett neki egyszerű öltözete s dühös lett arra a gondolatra: ha egyszer Hafia is ilyen bolondosan felczifrázná magát, mint a többi idegen asszony itten!

De majd meglátná! az ő felesége csak úgy fog öltözködni mint az édesanyja, és olyan jó asszony is lesz.

Miter még soha sem volt ilyen boldog, még soha sem örült úgy az életnek, a jövőnek.

Az ő lelke is, mint Hafiáé, nagy átalakuláson ment keresztül a bazilika fényes homályában.

Mindketten öntudatra ébredtek, de egyik sem vette a másikon észre.

Most már *látták* egymást, de csak visszaható tekintettel, úgy, mint a milyenek a Kicserániba voltak.

Élni kezdtek, s örültek az életnek, mert nem tudták, hogy az élet fájdalmas és szörnyű.

XIV.

Hosszú és fáradalmasnak tetszett az út Hafiának haza felé.

Mintha soha sem érne véget a Nyírség hullámozó homok tengere, a végtelen ákác sorok, a beláthatlan tengeri földek, izzó-sárga, lankadt fejű napraforgó szegélyeikkel.

Ő nem látta a színek finom lágyságát, ő nem érezte a hangulat varázslatát, mely ezeken a földeken elterül, s minden művészelket magával ragad.

Elfáradt, és melege volt. A természetet csodálni soha sem jutott eszébe, erről csak annyit tudott, hogy az erdőben jobban érezte magát.

De Miter annál vígabban vitte a nehéz templomi zászlót.

Mintha új erő szállt volna a vézna barna karokba, mintha lépteit valami könnyebbitően emelné: gyönyörű szép volt a búcsú, szent cselekedet volt tőlük eljönni, és ha haza érnek, elveszi Hafiát!

Kétlovas, alacsony kocsi ment el mellettük. A kerekek halk súrlódással merültek a puha homokba.

Éltes fehér haju asszonyság, s egy kék ruhás leány ült a kocsiban. Nagy napernyőjüket kifeszítve tartották a szűrő napsugarak, s a repülő por ellen.

Ágnes volt édes anyjával.

A búcsújáró oroszok láttára rögtön eszébe jutott Kicseráni. De Mitert és Hafiát nem ösmerte fel a tömegben.

Ezek sem képzelték, hogy a széles fehér csipkekalap alatt a »pan nagyságos testvére« rejtőzik.

Végre-végre hűvösödni kezdett. A világos zöld átlátszó égen az új hold keskeny ezüst sarlója mutatkozott.

Egy nagy szőlődomb alatt mentek el, aztán csinos kis nádfedeles házak között, Anarcs faluján végig. Mire a falu tulsó szélire értek, teljesen beesteledett. A temető domb kivájt homok partja alatt telepedtek le a búcsúsok éjszakára.

Késő lehetett, csak a pazon elszórt csillagok ragyogtak az égen.

A falu utolsó háza éppen a temető dombbal szembe volt. A kapufélfához dülve egy karcsú fiatal legény alakja állt.

Gyönyörű mély hangon dalolta: »iskolába nem járattak«.

Végig rezgett a dalban, a hangban az a visszatartott mélységes mély érzés, az a mindent elseprő viharzó szenvedély, az a büszke daczos megnyugvás, az a lány odaadó szomorúság, melyet egyedül a magyar nóta tud kifejezni, mely fátyolt borít a hallgató szemére, mely szomorít és vigasztal egyszerre.

Az orosz leány nem értette meg a dalt, de mégis átszállt szívébe a hangja, mégis átrezgette testét lelkét ez a nóta.

Eszébe jutott Pista a pócsi templomajtóban, aztán - a Miter drombjá.

Egész éjjel nem tudott aludni.

Leborúlt a harmat-nedves, perjés homokra, oly áhitattal imádkozott, mint Pócson a Mária-kép előtt, csak hogy már követelőbben, indulatosabban, és kérte, kérte a szűz Máriát hallgatná meg az ő kérését, bár ha valaki megkérdezi, mi ez a kérdés? maga sem tudta volna megmondani.

XV.

Ismét sárgultak a Kicserániban a levelek, az idő csak halkan észrevétlenül simúlt a küzködő emberéletek felett egyformává nyomva azt a temérdek kuszált szenvedést, s azt a kevés, inkább remélt, mint elért boldogságot, mi az életet kiteszi.

Ez volt a talaj, mely így előkészítve, jövő megmérhetlen szenvedések és - talán boldogságok - magvát tartalmazta.

Miter az utóbbit vélte a jövőben elérhetni, bár nem gondolkozott felette, csak az jutott eszébe: Hafia! Hafia!

Ilyenkor hosszan és érzélgősen tilinkózott, és szemei lassan megnedvesedtek - talán a boldogságtól?

»Hát a jövő héten esküszünk?«

Csak ennyi kifejezést adott Miter érzelmeinek, de a leány indulatosan, türelmetlenül felelt reá:

»Mi jut eszedbe? hogy is ne!«

Aztán annyi házi dolgot sorolt el, annyi érvet hozott fel a közel esküvő ellen, hogy Miter szomorúan dugta tilinkóját bőrtüszűjébe, és remélkedett a jövő hét utánba.

De csak ismét az a jelenet, ismét azon érvek.

Miter nagyon szerény fiú volt, de azelőtt néha megfogta Hafia hajfonatját, és azt morzsolta ujjai között, míg a durva, vastag hajszálak egymáshoz horzsolódtak. Ha most ezt próbálta, a leány haragosan fordult el tőle:

»Minek ez az ostobaság, mind kitéped a hajamat!«

A pócsi búcsú óta majdnem mindig ingerült volt, s Miter, ki jó tulajdonait - melyek közt a szelidség állt első sorban - alig vette észre, tökéletesen belebolondult haragos hangjába, türelmetlen mozdulataiba.

Egy új lényt vélt benne látni, mely őt végtelenül érdekelte, s melytől igen félt. Ezenkívül vágyódott a régi szelid Hafia után, örületes, szenvedélyes szerelemmel kereste azt az elvesztett alakot, melyet csak most ösmert meg igazán, az új jelenségen keresztül.

Mind ezen érzések annál kízóbbak annál izgatóbbak voltak, mivel öntudatlanul jöttek, s a gondolkodásnak nem volt bennök semmi része.

A leánynál már majdnem tudatossá vált a nyomasztó helyzet kinja, ő, az asszony felületes, léha de sebes felfogásával, jobban megértette az összefüggést hangulata, és a külső dolgok között.

Vágyai voltak, melyek alakot is öltöttek: - néha Pista nyalka alakját.

Nem lehetett szerelemnek nevezni, mit e legény iránt érzett, tudta jól, hogy soha sem látja többé, minek is látta volna?

De elég volt őt megismerni - vagy talán nem is őt, csak egy más tájékot, más embereket - hogy otthona és vőlegénye végtelen unalmasnak tűnjék fel előtte.

»Istenem, Istenem!« mondta ilyenkor, és sohajtozott mint Pócson a Mária-kép előtt: ah! ah!

Lenézte Mitert, hogy oly csendes és gyerekes, de azért néha mégis félt tőle, a világeért sem merte volna megmondani neki, hogy nem megy hozzá.

Különben ez eszébe sem jutott. Ki máshoz ment volna?

Néha pedig, ha Miter oly őszinte nézéssel, nyitott szájjal rá bámult, és ő gondolatjait a pócsi templomajtóba kapta, szájalomérzet fogta el.

Ilyenkor hozzá simúlt, valami nyomasztó érzés mint egy nagy zokogás szállt fel szivéből a torkába, bamba szemekkel, brutális arczkifejezéssel nézett maga elé.

Lassan-lassan megkezdődött az az észrevehetetlen izgató kegyetlen játék, melyet a nagy világban egy különös művészetnek tartanak, de mely csak nyilvánulása az asszonyi tulajdonoknak, a rosszaknak s a jóknak, - de inkább a rosszaknak. Van ebben a macska-egér játékban valami a szájalomból, igen sok a hiúságból, hatalom, vágy és unalom egybe keverve, aztán még talán egy igen homályos, igen bizonytalan vágy, törekvés, egy igen homályos és bizonytalan eszmény után.

Egy nagy, valódi érzés, vagy a sziv különös jósága vagy a nemesebb tulajdonok különösen magas fokú fejlettsége, lehetlenné teszik ezt a játékot, - de csak is ezek - különben minden asszony így játszik a férfi egyenesebb, naivabb érzelmeivel, ha ugyan ez őt szereti, s ő nem viszonzozza a szerelmet, csak szereti - az udvarlót.

XVI.

Egyszer Miter lement Dolhára, s két napig nem jött vissza.

Pálinkát ivott - azt hitte jó kedvébe.

A leány kétségbe volt esve, jajveszékelt: ez is korhely lesz, mint a nagyapja, vagy utonálló, mint az édesanyja testvérbátyja. Szilaj népek voltak a családjában.

Hafia siratta, mint egy jó feleség a rég megszokott férjet, de még is csak az fájt neki, hogy el tud lenni nála nélkül, hogy hatalma lazul - talán más leányok után jár?

Mikor vissza jött Miter, ráborult és széles szájával csókolta a fiú nyakát.

Ez boldogan, odaadóan magához ölelte, de a leány ismét csak kibontakozott karjaiból, a már szokássá vált ingerültség szállta meg.

Igy ment ez napról-napra, hétről-hétre.

Miter már nem kérdezte, mikor lesz az esküvő, nem mert e tárgyról szólni, csak egy rabszolga alázatosságával kereste a leány kedvét mindenben.

Egyszer azonban ismét Dolhán ivott a korcsmában - most ez többször megtörtént az előbb oly józan, becsületes fiún. - Az emberek azt mondták: rá kapott a pálinkára, mert az öreg pan groff öt forintot adott neki, mikor az arany óráját megelézte, pedig nem is sokat kellett keresni, ott volt mindjárt a kunyhó előtt, csak a ruhájával rántotta ki, mikor vadászatra ment, mert nagyon sietett és még nagyon álmos volt.

Ivás közben egyszerre hozzá fordul egy másik dolhai fiú:

»Te Miter, hát már nem veszed el Hafiát?«

Miter viaszsárga lett és siránkozó, vontatott hangon, melyet az ittasság és a felindulás reszketővé tett, csak annyit tudott felelni:

»Ki mondta?«

»Mindenki beszéli, hogy egy magyar szeretője van, már volt is a Kicsérániba, az veszi el.«

»Az nem igaz.«

»Ha nem igaz, hát akkor még miért nem a feleséged?«

»Előbb tehenet akarok venni.«

»A nagyapádnak se volt. Minek neked tehen?«

»A jövő héten megesküszünk!«

Gottur Milyó felkaczagott.

A nevetés, kifejezésében durvaságot, állatiasságot jelzett, de a hang maga zengzetes és kellemes hullámszerű volt, mi igen gyakran található az orosz parasztnál.

Miternek azonban úgy ütött fülébe, mint ezer ördög hahotája.

A pálinka gőze fejébe szállt, de ezen a fátyolon keresztül tisztábban, élesebben látott:

A szeretője megcsalja, a pajtása kineveti!

Oly düh szállta meg, hogy még jobban belesápadt, reszketett, de már nem gyengeségből, a hangja elakadt, de már nem siránkozó érzékenységtől.

Minden körülménynek össze kellett találkozni, hogy ezt a jámbor, gyermekes fiút vad állattá változtassa: a régen érzett, de nem gondolt féltékenység a növekedő szerelem, a részegség által fokozott izgatottság s még az a megmagyarázhatlan valami, mely bizonyos körülmények között mindenre képesít: rosszra - jóra.

Titokteljes hatványozása a legrejtettebb tulajdonoknak!

XVII.

»Megölöm, megölöm!«

Ez a gondolat járt Miter fejébe, midőn késő este vissza támo­lygott a Kicseráni felé.

Ezt a szót ismételte újra és újra. Aztán mormogta:

»No persze, hogy is ne.«

Kis idő múlva a részeg paraszt megá­ltalkodottságával ismét csak azt hajtotta:

»Megölöm, megölöm!«

Az elpuhult, ellankadt falevelekről lassan siklottak le az összesűrűsödött ködcseppek. Egyik a másik után lehullott a puha nedves talajra a földön fekvő félig elenyészett levelekre.

Egy ilyen csepp fénylő ólomszinben épen most szakad le egy sárga hegyes bükklevél végéről, de nem ért a földre. Miter ment a gyalogúton a fák alatt, az ő nyakába hullott a csepp, épen a hol a haj vége egyenesre volt nyirva a tarkó felett.

Az ittas és izgatott fiú meleg bőrén hamar elpárolgott a vízcsepp, de hidegével megborzongatta egész testét.

Kemény, keserű józanságra ébredett a lázas mámor kinjából:

»Hiszen én se vagyok bolond!« csak ennyit mondott, aztán a szavakkal gondolatjai is elenyésztek.

Hogy tudott volna az ilyen egyszerű kezdetleges elme gondolkozni, ilyen zavart helyzet, ilyen összetett érzelmek felett?

Hiszen nála ez a tehetség nem is fejlődhetett, mivel semmiféle nemzetsége nem ösmerte a gondolkozás átkos gyönyörét.

De érezni - az már más.

A veszélyt, a végzetteljest még az állat is megérzi.

XVIII.

»Hafia!« erős zörgetés a kerülőház ablakán.

A Lapkó leánya felugrott, hamar letette öléből a kis Ivánt, úgy érezte, engedelmeskedni kell e hívásnak.

Senki más nem tartózkodott a házban, már késő alkony volt. A szobában kis mécs égett. Hafia egy polczra helyezte, hogy Iván el ne érje, s a mint felemelte a mécset, karjáról visszacsúszott a nehéz vászon ingujj, s az izmos, de még is leányos fiatal karon, piros meleg fénynyel ömlött szét a mécs világa.

Türelmetlenül hangzott újra Miter szava:

»Mikor jössz már? beszédem van veled!«

Hafia sietett volna engedelmeskedni, de egyszerre másat gondolt, lassan, lassan fordult meg:

Hadd várjon!

Öntudatlanul majdnem, de mégis igen messzire vitte már a kaczérság művészetét, bizott hatalmában, s e bizalom merész és kegyetlenné tette.

Csak egyet felejtett el, mint annyi sok tudatos és tapasztalt társnője e művészetben:

Azt a régi hasonlatot a túlfeszített húrról.

Mikor kilépett a házból, Miter karjaiba szorította, hogy a szikár, vékony karok kigyókként fonódtak széles alakja körül. Nem tudott menekülni. De fejét elfordította s azt mondta neki:

»Menj, pálinkaszagú vagy, nem megyek hozzád; egy korhelyhez!«

De a fiú oda sem ügyelt, csak húzta őt magával a holdvilágos, kékes-zöld mezőn keresztül, le a völgybe.

Hafia félni kezdett: »mit akarsz?«

Semmi válasz, csak néha forró lehellete érte a leány vállát.

»Nagyon szép vagy!« súgta egyszer fülébe, s aztán kis szünet mulva: »hát a magyar szeretőd!«

»Megbolondultál?« válaszolt a leány, igazán hitte, hogy megtévelyledt s talán nem is volt messze a valóságtól. Elkezdett egy üdvözlétet imádkozni.

Már a patakhoz értek.

Csendes, bűbajos tájkép vette őket körül. Halk loccsanással tolta előre a patak apró sima habjait, rendes időközben egy hullám teteje mindig megcsillant, a mint elfolyt egy, a patak medrében fekvő nagyobb gömbölyű kavics felett.

A viz többi részére árnyékot vetettek a széles, ingadozó lapu levelek. Tányérjuk dércsipe halvány zöldje megezüstösödött a hullámozó holdsugaraktól.

Mindenhova behatolt az a tiszta, hideg és még is fátyolos fény: a kézománczu ezüst hold-sugár, szétözönlött a sűrű lombzat között, lesiklott a fehéren világító szürke bükkörzseken, végig simult a barnás párolgó föld felett.

Az egész természet szenvedélytelen, boldog nyugalmat lehelt, nem érzett rajta az élet szaggatott lázas lüktetése, csak a teremő erő hatalmas nyugodtsága, melynek keblén összeolvadnak az ellentétes részletek - a lét és az elmulás.

Egy fiatal, erőtől duzzadó élet szállt most itt át a létből az elmulásba.

.....

XIX.

Hafia, a szegény, tudatlan orosz leány - ki mégis eléggé asszony volt, hogy az őt szerető egyszerű fiút kinozza, örültté tegye, csak úgy, mint egy ünnepelt, nagy világi szépség, kit csak úgy, mint amazokat megszállt a hiúság és az unalom átka - el nem kerülhette végzetét.

Az Isten legyen kegyelmes az oly asszony-szívnek, melyet nem véd a végtelen jóság, a végtelen szájalom s a végtelen szeretet.

Hafiát nem védte egyik sem, de még a gondolkozás rideg mentsvárát sem ösmerte.

Most ott feküdt a földön, átszúrt szívvel.

Még egy csendes vonaglás, inkább mint egy mély, álom előtti nyújtózkodás huzódott át elterült alakján, aztán tagjai majdnem szemmel látható hidegséggel egyenkint megmeredtek, álla mellére esett, szemei fénytelenül fehéren nyitak a holdsugárra.

Miter megölte Hafiát - agyon szúrta.

Midőn utoljára magához ölelte bal karjával, jobb keze a tüszüjébe dugott kés után nyult.

Finom, hegyes angol gyártmányu penge volt, Miter ezt Loránd cserkész házában lelte, miután a vadászok elutaztak.

Már több mint egy éve magánál rejtegette a talált kincset.

Ő, ki ájtatos becsületességgel még az elhajított szivarvéget is visszatette, ezt az első fél-lopás formát már tudatosan követte el.

Sokszor majdnem babonás áhitattal nézte hajszálfinom élet, ujját végig huzta fényesre csiszolt aczél lapján, mintha vért törült volna le róla.

Ilyenkor arra gondolt:

Hogy szúrná a meglőtt szarvas lapoczkája mögé, és most - majdnem önkénytelenül Hafia szívébe ütötte.

Csak a vászoning vastag szövete nyújtott némi ellentállást, benyomult a puha mellbe, a mint a kés hegye érinté, aztán a szálak széthuzódtak s simán, könnyen siklott be a kés a bordák közé.

Mind ez oly váratlanul, oly sebességgel történt, hogy a leány rá sem ért feleszmélni a halál előtt.

Átcsúszott az élet utolsó perczén, mint átcsúszunk az ébrenlét eszméletéből az álom homályába, csendesen, észrevétlenül.

Miter keze jéghideg volt, de feje égett, szemei megtüzesedtek, ajkai duzzadva nyitak szét.

A mint maga előtt látta menyasszonya holttestét, vad alattomos öröm szállt szívébe.

Egy perczig úgy érezte, mintha esküvőjük most ment volna végbe.

Lassan letérdepelt a leány mellé a hűvös harmatos föbe, és gépiesen, félhangon elkezdett imádkozni, míg gondolatai zavartan össze-vissza csapdostak fejében.

Mint egy fényes ködbe látta maga előtt a pócsi templomot, de hatalmas koronájú szarvasok futottak körülette, aztán egy nagy szakállu orosz pap elrabolta tőle Hafiát, és a toronyba a harang alá rejtette, a harang maga pedig himbált és minden ütéssel a homlokához csapódott.

Hogy zúgott a fejében ez az irtóztató harangozás!

Egyszerre csak Erna jutott eszébe, szelid, csendes nézésével: Mit mondana az most?

Persze, hogy csodálkozna!

Erre hangosan, ostobán felnevetett, de saját kacagásától megijedve, úgy ejtette el a hangot, mint egy széttört üveg földre hulló csörrenő felét.

Most a halott leány fejét végtelen gyöngédséggel az ölébe vette, hosszan bámulva nézte az arczél már-már megnyuló vonalait.

Lassan, mintegy kimondhatlan fáradsággal tolakodott tekintete tovább a mezitelen nyakon végig, melyen egy ér az utolsó lélekzetvétel küzdelmében erősen kidagadt, tétovázva nézte az ing vastagon behajtott szegélyét, a pirosra kivarrt minta emelkedését a kebel felett és végre, mintha minden elsötétült volna körülötte, mintha egy nagy feketeség rá nőtt volna szemére, szívére, már nem látott egyebet, csak a kés egyenesen felálló fekete csont nyelét, csak az összetartó fényes aczél karikát lent, mely oly lágyan simult az ing sűgárszerűen szétterülő ránczaiba csekély behorpadással jelezve a helyet, hol a penge a leány mellébe hatolt.

Félve nyult a kés után, de ez a gyöngé érintésre meg se mozdult, végre végtelen óvatosan, lassan, mintha attól tartana, hogy fájni fog, kihúzta a hegyes vékony aczél.

Egyike a szétvágott szálaknak, mely a késre tapadt, most szinte kihúzódott. Vértől nedvesen megnehezülten esett vissza a szövetre és rajta lassan cseppenként futott a vér végig a lehajlott bal váll alatt a földre.

Míter gondosan megnézte a sebet, mintha be akarná gyógyítani, aztán egy végső hatalmas örület vett rajta erőt.

Rá tapasztotta ajkait a háromszegű hosszukás sebre, hogy a már száradozó vércseppek pelyhes bajusza közé ragadtak, és csókolta, csókolta a halál ezen jelét örületen, szenvedélyesen.

Most már nem veheti el tőle senki Hafiát!

Majd mint a felriasztott vad felugrott, hogy a halott feje tompa zökkenéssel esett öléből a kemény földre, és szaladt az erdőbe, mintha lábai akarata ellen is vinnék.

Háromszor is visszakerült a végzetes tett helyszínére.

Látta Hafiát, fehéren mozdulatlanul a holdfényben; aztán a reggel rémes szürkületében látta a holttestet, arczán összefolytak a halál és a kora reggel ólomszínű árnyai, a vonásokban már némi változás volt; az orr megnyult, és a szájszélek összeesve lehuzódtak.

Végre midőn ismét a patakhöz került, világos verőfényes dél volt.

Forró, tüzes napsugarak leolvasztották a dérharमत a levelek széleiről, minden nedves, fényes, ragyogó volt.

A kékségtől túlradó ég háttéréről tisztán határozottan vált le a lomboszat gazdag meleg színezete, a levelek éles biztos körrajza.

Sehogy sem illett ehhez a nyílt, öröme hívó, fátyoltalan környezethez Hafia elterült alakja. Most már a földé, és még is csak mintha ő lenne idegen ezen a napsugaras, élő termékeny földön, csak az ő tagjait nem járhatja át az élet melege.

Egyszeribe, előkészület nélkül, elért a titok végére, és ez által csak titokteljesebb lett jelensége ez érthető, nappali világba.

Míter is ilyenformát érzett, sőt talán még homályosan gondolta is, hiszen az örület óráiban az elme tehetsége hihetetlenül fokozódik.

Mozdulatlanul nézte soká, soká áldozatát.

Egyszerre csak léptek hallatszottak: nehéz csizmatalp alatt, száraz galy törött szét, recsegő surlódással csuszott el az utból a lépés után.

Egy fény akadt Miter szemébe, hosszú rezgéssel szállt át hozzá a csengő kék légen keresztül.

Napsugár tükröződött egy puska csövén.

Menekülni! ez volt a gyilkos fiu első gondolatja, de mintha valami visszatartaná, végtelen kíváncsisággal nézte, kié lehet ez a fegyver?

Vadászok? nem, hiszen a grófék már régen elmentek.

De talán orvvadászok?

Erre a gondolatra megcsillant szeme, szomjuhozott a harczra, undorodott a vértől, de most, most vágyódott utána, friss, piros vérre, hogy azt a néhány cseppet, mely ott a földön megaludt és barnás lett, kimossa emlékéből.

A léptek mindinkább közeledtek, most feltűnt az erdő sűrűjéből két nyugalmasan könnyü öntudatos alak.

Minden mozdulatuk azt árulta el: mi tudjuk hová megyünk, mit akarunk; nem sietünk, mert nem fogunk elkésni!

Csendőrök voltak, őrzőjárat közben megtudták a kerülő házban Hafia eltűnését.

Lapkóné, ki különben ki nem állhatta mostoha leányát, jajveszékelve beszélte nekik.

Lapkó maga dolga után ment, és gondolta: majd megkerül.

Csak ennyire terjedt nála az apai szeretet.

Ugyanazon csendőrök voltak, kik egykor a Kicséráni előtt megpihentek. Az a szőke, piros képű fiu mondta akkor Ágnesnek: hogy a legjobból is válhat rossz ember.

Az ő kötelessége volt, a rossz emberekre vadászni. Nyugodtan, öntudatosan, kitűnően tette.

Kedélyes arczkifejezése sohasem változott, apró világoskék szemei elégülten, gyermekesen néztek a világba, naiv kegyetlenség sugárzott belőlük: a gyermek tréfás kegyetlensége, ha bogarakat kinez.

Társa egy elmosódott sötét alak volt.

Csendőrségre vállalkozott, mert valamiből csak kellett élni s mert elég bátor embernek érezte magát hozzá.

A szőke csendőr most rá kiáltott Miterre: »Állj, vagy lövök!«

Ez, mintha felébredett volna a hangtól, tágra nyitotta szemeit, aztán szó nélkül futásnak indult.

A csendőr érezte, hogy futásban el nem éri ezt a könnyü vékony fiut, ki gyermekségétől a hegyeket járta, még egyszer és még egyszer utána kiáltott. Aztán a legkisebb vadászláz nélkül nyugodtan, pontosan célba vette.

Az ismétlő puska eldördült.

Könnyen akarta találni, hogy elfoghassa, de a lövés nagyon is jól sikerült. A golyó a bal lapoczkán befuródott, s pár percz mulva, alig száz lépésnyire Hafia holttestétől Miter össze esett, hogy fel ne keljen többé.

.....

XX.

Egyik tavasz a másik után bontotta ki a picziny zöld leveleket a kicseráni erdő fáin, egyik ős a másik után szedte le azokat ellankadva, megsárgulva.

A dolhai temető árok mellett már régen behorpadt a két sirdomb, mely Mitert és Hafiát fedte.

A perje felverte körületét. Az egyik összeomlott fakereszt helyén bojtorján nőtt, finom tonusu szűrő, szürkés ágazatával puhává, gyöngéddé árnyalta a fű éles zöldjét.

Pirosas-lila bojtos virágai kipontozták a növény felső területét, bágyadt szint kölcsönözve a halvány fakult alapnak.

Két női alak állt a sirdomb mellett.

Elegáns sötétkék úti ruhájuk jelezte, hogy távolabbról jöttek. Tekintetök részvétet, szánalmat fejezett ki.

Erna és Ágnes voltak, mentek a Kicserániba ismét vagy két hetet tölteni.

»Szegények!« szólt Erna megilletődve.

Ágnes egy bojtorján virágot tépett le.